

ZASADY TRANSKRYPCJI XVII wiek

< > – przy pomocy nawiasów kątowych wprowadzamy rekonstrukcje wydawcy

<...> – nawiasami kątowymi z wielokropkiem oznaczamy uszkodzone miejsca tekstu

[] – w nawiasy kwadratowe ujmujemy rozwiązania skrótów i tytułów grzecznościowych

Używamy następujących skrótów:

marg. – nota marginalna

uzup. wyd. – uzupełnienie wydawcy

popr. wyd. – poprawka wydawcy

dla oznaczenia kart i stron:

f. – *folio*

k. – karta

s. – strona

r. – *recto*

v. – *verso*

Transkrypcję opieramy na postulatach sformułowanych w instrukcji wydawniczej *Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt* (Wrocław 1955) dla tekstów nowożytnych w edycjach typu B.

1. Abrewiacje rozwiązujemy albo bez zaznaczenia (np. *two^o* → *twego*, *serdeczne^o* → *serdecznego*, *8bris* → *octobris*), albo rozwijamy nawiasach kwadratowych (np. *z.d.z.* → *z[drowia] d[obrego] ż[yczy]*; *P.* → *P[anu]*).

- Ligaturę & (et) rozwijamy bez zaznaczania. Nadane przez wydawcę lub uzupełnione przezeń tytuły utworów podajemy w nawiasie kwadratowym.
2. Stosujemy współczesne zasady przestankowania oraz dzisiejsze normy pisowni małych i wielkich liter. Majuskułami zapisujemy też: określenia Boga (np. *Pan, Twórca, Ojciec*) i odnoszące się do niego zaimki, nazwy odnoszące się do Matki Boskiej (np. *Królowa, Matka, Dziewica*) oraz personifikacje i alegorie (*Cnota, Śmierć, Zazdrość, Fortuna, Sława, Ciało, Dusza*), a także nazwy mitologiczne dookreślone liczbowo (np. *Muzy, Kameny, Mojry, Parki*).
 3. Wielkie litery szwabachy i fraktury transkrybujemy z użyciem znaków diakrytycznych np. *Lacno* → *Łacno*, *Zle* → *Żle*, *Smiałości* → *Śmiałości*, *Zeby* → *Żeby*).
 4. Pisownię łączną i rozdzielną modernizujemy (np. *dla tego* → *dlatego*, *do tych czas* → *dotychczas*, *w ten czas* → *wtenczas*, *w ów czas* → *wówczas*, *prze bóg* → *przebóg*, *w prawdzie* → *wprawdzie*, *niechorowali* → *nie chorowali*, *spieca* → *z pieca*, *święto Jańska* → *świętojańska*). Zachowujemy jednak uzasadnioną etymologicznie rozdzielną pisownię (np. *dla czego* = ‘z powodu czego’, *ze wnętrz* = ‘z wnętrza’).
 5. Partykuły: *-ze, -li, -ż, -ś, -ć* zapisujemy łącznie, wprowadzając dywiz jedynie w formach homofonicznych i tam, gdzie łączna pisownia zaciera właściwe znaczenie wyrazu (*czy-li*, ‘czy też’, *wieczerza-ć*, *da-ć*, *by-ć*, *rozpędzi-ć*). Łącznie zapisujemy także ruchome końcówki osobowe (np. *tymeś*, *bożycheś*, *żywotaście*).
 6. Dawne *niemasz* w znaczeniu ‘nie ma’, ‘nie istnieje’ zapisujemy rozłącznie.
 7. Nie ingerujemy w występujące w starodrukach oboczności, zachowując różnicowanie form (np. *wszystkiemi* || *wszytkiemi*, *wnątrze* || *wnętrze*, *goździki* || *gwoździki*, *kolera* || *cholera*, *zorza* || *zarza*).

8. Nie ingerujemy również w staropolskie repartycje samogłosek (np. *biesiedzie, śledzenie, przelemujesz, powiedział, skępić, siędę, rozwiązuje, wnątrze, uwolniają*).
9. Nie zachowujemy występującego w starodrukach kreskowania tzw. *a* jasnego (*á*).
10. Nie różnicujemy zapisów *e* jasnego i pochylonego (*é*), z wyłączeniem pozycji rymowych (np. *oněj – strony*).
11. Formy świadczące o wymowie ścieśnionej zachowujemy (np. *potym, zatym*).
12. W dopełniaczu, celowniku i miejscowniku liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego odmiany przymiotnikowej *e* ścieśnione do brzmienia *i/ y* ze względu na hominimie rozszerzamy do postaci *-ej* (*krwawy → krwawej, hardy → hardej, części → częściej*), natomiast w wariantywnych formach odmiany przymiotników oznaczamy pochylenie jedynie w rymach (*sokiém || wysokim, gęstymi || częstémi*).
13. Pisownię *o, ó, u* modernizujemy (np. *roźnych → różnych, wieczor → wieczór, pułnocne → północne, puł ziem → półziem*), odstępując od tej zasady w pozycji rymowej (*wolnie || spolnie, corki || sporki*). Głoskę *u* oddawaną jako *v* zapisujemy jako *u*.
14. Samogłoski nosowe transkrybujemy wedle współczesnej normy (*sie → się, zięlu → zielu, nasięniu → nasieniu, miedzy → między, zmiękczenia → zmiękczenia, książe → książę, nąm → nam, sąm → sam*).
15. W wygłosie nosówki uzupełniamy (*równa → równą, stolice → stolicę*).
16. Wtórą nosowość usuwamy (*ocznej → ocznej, płomięnie → płomienie, mniej → mniej*).
17. W przypadku głosek *i, j, y* wprowadzamy dzisiejszą pisownię (np. *mjasta → miasta, zażyj → zażyj, ziednali → zjednali, piiąc → pijąc, Hieronyma → Hieronima*), zaś w słowach pochodzenia obcego rozszerzamy *-i- (-y-)* do *-ij- (-yj-)* – *dryakwi → dryjakwi, sałwia → szatwija, fiiółku → fijołku, familiej → familiej, Anglij → Anglijej*. Wzdłużamy również zapis w imionach i

- nazwach pochodzenia obcego: np. *Plinius* → *Plinijusz*, *Asklepiona* → *Asklepijona*. Dawne formy z zanikową jotą (*bynamniej*, *dzisia*, *przynamniej*) zachowujemy. Bez zmian pozostawiamy również archaiczne formy bez joty w derywatach od czasownika *iść* (np. *przyść*, *przydzie*, *wyńdzie*, *ześciu*, *dość*) oraz formy trybu rozkazującego typu *pomni*, *pragni*, *zgadni*.
18. Zapisy świadczące o rozszerzonej artykulacji *-i-* oraz *-y-* przed *l*, *ł*, *r* modernizujemy (np. *beta* → *była*, *liczel* → *liczył*, *usielnie* → *usilnie*).
 19. Miękkosć spółgłosek oznaczamy zgodnie z współczesną normą (np. *ćiebie* → *ciebie*, *złosc* → *złość*, *Panski* → *Pański*). Wtórnego oznaczenia miękkości nie zachowujemy (np. *ziarko* → *ziarko*, *dowćipnej* → *dowcipnej*, *naśienie* → *nasienie*).
 20. Występujące w druku podwojenia spółgłosek oddajemy zgodnie z dzisiejszą normą, np. *affekt* → *afekt*, *professorów* → *profesorów*, *Hippokrates* → *Hipokrates*, *ekscussy* → *ekscesy*. Zapisy z podwojonym *f* (*ff*) transkrybujemy także jako: *zs* (*roffądek* → *rozsądek*). Natomiast jeśli w podstawie w wyrazach pochodzenia obcego mamy pojedyncze spółgłoski tam, gdzie dziś zapisuje się geminaty, zapisy modernizujemy (np. *Catulus* → *Katullus*, *pastorela* → *pastorella*, *Ulises* → *Ulisses*).
 21. Pisownię spółgłosek dźwięcznych i bezdźwięcznych w wygłosie i przed spółgłoskami bezdźwięcznymi uzgadniamy z dzisiejszą normą (np. *bydź* → *być*, *kokoż* → *kokosz*, *rzotkwi* → *rzodkwi*, *iśdź* → *iść*, *rospędzić* → *rozpędzić*).
 22. Pozostawiamy natomiast formy, w których osłabione *ch* przeszło w *k*, np. *melankolik*, *melankolija*, *okrzčili*.
 23. Formy z frykatywnym *r* modernizujemy (np. *wierszcholek* → *wierzchołek*).
 24. Pisownię spółgłosek *l*, *ł* dostosowujemy do dzisiejszej postaci (np. *olbrzym* → *olbrzym*, *mleko* → *mleko*, *byla* → *była*, *slup* → *słup*).
 25. Długie *s* (*f*) oddajemy jako: *s*, *sz*, *ś* (*ferce* → *serce*, *jęfcze* → *jeszcze*, *fpi* → *śpi*, *jęfli* → *jeśli*).

26. Ligaturę β zapisujemy jako *sz*, *s* *ś* lub *ź* (*wβyscy* → *wszyscy*, *nioβeć* → *niosęć*, *ściβka* → *ściska*, *βledziony* → *śledziony*, *gdyβ* → *gdyż*, *cięβkie* → *ciężkie*).
27. Modernizacji poddajemy głoski szeregu *s*, *ś*, *sz* (*kaślācem* → *kaszlācem*, *oczyściany* → *oczyszczany*, *sacunk* → *szacunk*, *Marsz* → *Mars*) oraz *z*, *ź*, *ż* (*obciāzajā* → *obciążajā*, *iężyki* → *języki*, *źciebie* → *z ciebie*, *potęźnie* → *potężnie*, *uzwana* → *użwana*).
28. Grafie *c*, *cz*, *ć* modernizujemy (np. *pszenicza* → *pszenica*, *stolicze* → *stolicę*, *byc* → *być*, *oćce* → *occie*).
29. Pisownię głosek z szeregu *z*, *ź*, *ż* u współczesniamy (np. *kazni* → *kaźni*, *zona* → *żona*, *zeby* → *żeby*, *rozumie* → *rozumie*).
30. Pisownię spółgłosek *l*, *ł* u współczesniamy (np. *posilenia* → *posilenia*, *wszelakie* → *wszelakie*, *mial* → *miał*, *bołā* → *bołā*).
31. W zakresie dawnych grup spółgłoskowych zmian nie wprowadzamy, pozostawiając formy zabytku (np. *barzo*, *barziej*, *nadgroda*).
32. Nie modernizujemy archaicznych grup *-jźrz-*, *-jśr-*, *-jśrz-* (*wejźrzała*, *pojźrzy*, *wpojśród*, *pojśrzodka*).
33. Uproszczenia grup spółgłoskowych zachowujemy (np. *spólny*, *abowiem*, *abo*, *nienawisny*).
34. Kontrakcji przyimków *z*, *w* przed rzeczownikami rozpoczynającymi się od tych liter (np. *winie* → *w winie*, *zdrowego* → *z zdrowego*) nie zachowujemy, a ściągnięte wyrażenia przyimkowe typu *zciebie* (*z ciebie*), *zserca* (*z serca*) rozsuwamy.
35. Ortografię wyrazów pochodzenia obcego modernizujemy (np. *authorów* → *autorów*, *exces* → *eksces*, *Aeolus* → *Eolus*, *Aemilianus* → *Emilianus*, *aemulatie* → *emulacje*, *scryptów* → *skryptów*, *Venus* → *Wenus*, *philozoph* → *filozof*, *Stephan* → *Stefan*, *Xieni* → *Ksieni*, *Aquilony* → *Akwilony*, *nymphy* → *nimfy*, *thron* → *tron*).

36. W transkrypcji respektujemy właściwości fleksyjne druku. Np. pozostawiamy bez zmian formy narzędnika liczby mnogiej odmiany przymiotnikowej i zaimkowej z rozszerzeniem artykulacyjnym głosek *i*, *y* (np. *szkodliwemi*, *zdrowemi*, *któremi*, *wszystkiemi*, *zwierzęcemi*), dawne końcówki dopełniacza, biernika i narzędnika rzeczowników rodzaju żeńskiego (np. *krwie*, *pracej*, *familijej*, *paniej*, *wolej*, *Anglijej*, *szatwijej*, *melankolijej*, *kompleksyją*, *łaźnią*, *wieczerzą*, *piwoniją*, *lecie*, *jesienie*, *zimie*, *staranim*, *surowem*).
37. Oboczności w zapisie przedrostków przymiotników i przysłówków w stopniu najwyższym (np. *napilniej*, *namniej*, *nalepszy*) zachowujemy lub wyrównujemy do formy dominującej.
38. Bez zmian pozostawiamy wewnętrzną deklinację w wyrazach *białagłowa* ('białagłową') czy *swawola* ('swejwoli').
39. Utrzymujemy także dawną postać imiesłowu uprzedniego przysłówkowego (np. *kładszy*, *najadszy*, *rzekszy*) oraz dawne formy rozkaznika, np. *przyjmi* ('przyjmij'), *zamkni* ('zamknij').
40. Zachowujemy dawne końcówki przymiotników i zaimków (np. *pilniejszy* ['pilniejsi'], *waszy*, *któremi*).
41. Dawnych form odmiany czasowników nie modernizujemy (np. *dajem* = 'dajemy'; *wolem* = 'wolimy').
42. Pisownię wyrazów łacińskich uzgadniamy z zasadami określonymi w *Normae orthographicae et orthotypicae Latinae* (przekł. pol. M. Plezia, „Meander” 1992, nr 9/10).